

הלכות לולב סימן תרנח

ט שם ופירוש
ספרי ור"ז
הגה (יז) *ומתיר להם לו אתרוג במתנה על-מנת שלא יקדשוהו, דלא גרע ממתנה על-מנת (י) להחזיר (ר"ן ס"ה דנדרים): ה' (יח) יתקנו לו סתם. הרי כאלו אמרו לו על-מנת שתחזירנו לי, *דמסקתמא על דעת כן נתנו לו פינן שצריך לצאת בו שאין לו אחר, ואם לא החזירו לא יצא. הגה (יט) וצריך לחזור ולתנו לבעליו (ס) במתנה (כ) כדי שיהיה של בעלים וינצאו בו (הרא"ש וריב"ז ירום נ"ח ח"ד).

באר היטב

שפתחיהו לי, אבל אם אמר סתמא ע"מ שתחזירנו, אפלו החזירו לאסור זמן מקצתו יצא, ח"מ סימן רמא ס"ו, עין בתשובת בית-יעקב סימן קי"ד וענין ביד-אברהם. ועין בתשובת מהרש"ם סימן כא דמי שסבר לולב לחברו בתנאי שלא ישלוהו הקהל ויטלוהו, אפלו לא היה אלא במתנה. (ס) במתנה. אפלו אמר בפרט ע"מ שתחזירנו לי, הרא"ש,

משנה ברורה

בו, דהינן בערב. ואם בשעה שנתן לו ככר ברך עליו, (כ) צריך להחזיר לו על-כף-פנים ביום הפרה בשעת טעונו, (כא) ואף-על-גב דלא פירש לו בהריא מתי שתחזירנו לי, מכל מקום אמרנא דמוכת הוא שפנתו הנה שחזירנו לי לשהיה שייכל לצאת בו. וכתבו הפוסקים, (כג) דכל זה באמר על-מנת שתחזירנו לי, דמשמע שיהיה ראוי לו לדבר שעומד, אבל באומר על-מנת שתחזירנו ולא אמר לי, אפלו החזירו לאחר התג שאינו שיהיה כלום, נמי קים תנאו ונצא. וענין באור הלכה: (יז) ומתיר וכו' שלא יקדשוהו, ורצה לומר, דאם התנה במתנתו שלא יוכל להקבל להקדישו, מכל מקום הוי מתנה ואפשר לצאת בו, ובקדושים: דלא גרע ממי שאמר על-מנת שתחזירנו לי, דגם-כן אינו יכול להקדישו ואפלו הכי הוי מתנה. וענין באור הלכה: ה' (יח) נתנו לו סתם וכו' (ס"ו), פינן שצריך וכו' (ס"ז), רוצה לומר, בהיכי שאין לו רק אתרוג זה, אפלו ניתנו בסתם, גס-כן אמרנא דמוכת הוא שלא פנן לפרו' לו לחלוטין אלא על-מנת שחזיר לו, ואפלו אם באוהו היום ככר יצא בעצמו והוא צריך לו רק לשאר ימי התג, ובשאר הימים הלא יכול לצאת בשאול, מכל מקום אמדינן דעתו (כג) דאדם שהוא רוצה יותר לצאת בשלו, ולא פנן אלא על-מנת להחזיר לו שיהיה שלו בכתחלה: (יט) וצריך לחזור ולתנו וכו'. קאי (כד) אכל הפקר לעיל גם בסעיף ד, והשעם, דכל שנתנו לו הרי הוא שלו לבקרו, ועל-מנת להחזיר דקאמר הוא כמו שאומר (ס"ז) על-מנת שחזיר ונתן לי במתנה (ס"ז). (כ) כדי שיהיה של בעלים וינצאו בו. הלשון מגמגם, (כח) דמשמע מזה דאם לא יחזיר וינן להקבילים במתנה גמורה לא יוכלו להקבילים לצאת ידי חובה באתרוג,

שערי תשובה

זמן. עכ"ט. ובמסאית'משה שם כמב שאם הלואה חזר ויפס לשוכר בדיט יצאו הקהל, ולמד קנה לגותל אתרוג מן חברו ונטל כדיט ובמזג פסו ופחל לי מבני החילה למפרע, ע"ש. ובכ"ר הכי ראה לזה מ"ש בא"ח וכל'בו בשם הראב"ד שניה קונה אתרוג משלו כו, וגם ראה מהחולץ כו, גליי דעת לא יצאו י"ח, ע"ש: (י) להחזיר. דאז ג"כ אין יכול להקדישו: (ס) במתנה.

באור הלכה

לו סתם, אמרנו הבודאי נתנו לו על-מנת שחזירנו לצאת בו, ולא גרע זה מאלו לא אמר כלום. ומצאתי שכבר עמד קנה באלה נכה בשם תשובת בית-יעקב. ועל-כרחי אני צריכין לומר דכדיא לה להרש"א שם דמפינן שפרש דבריו על-מנת להחזיר ולא פירש לו מר שחזיר לו, גרע מסתמא. ומכל מקום למעשה צריך עיון, דכמה אחותנים מספקין על סברא זו ועין בקרבן-נתנאל בסוגיא זו וכן בבבב"ר יצחק ודפוס, דכפל העשירי שוכר דאפלו בסתמא פנתו שחזירנו זמן מצוהו, כל-שכן בשמתנה על-מנת שתחזירנו אף שלא אמר לי, וחולק על הרשב"א. ודע, דגם באומר על-מנת שתחזירנו לי דמחב להחזירנו כמנן מצוהו, גס-כן איכא הלוק בדבר, דבאין לו לולב אחר מחב להחזירנו ביום זה אם לא ברך או על-כף-פנים ליומא דלמחר, וכמו שכתבנו במשנה ברורה, ובשם דאמרנא דמוכת הוא, אבל ביש לו עוד לולב קשר לבוך עליו, הרי דאינו רשאי להחזיר לו אחר התג שהרי אמר החזירנו לי, ומידי דתני לה קאמר, אבל אינו מחב להחזיר לו ביום זה או למחר, וכל שמתחזיר לו פתג אפלו ביום י' נמי יצא ידי תנאו דהא עדין קאי לטענתו, והרי לא פירש באיזה יום ובמה שיהיה שנה בשעת התורה, כל זה לקשמי סבירי תשובת הרשב"א כמנן מצוהו, גס-כן איכא הלוק בדבר, דאפלו ככר ברך הוהוהו, אם לא ברכו עדין כדרי הסוכות עליו וישדרפן פמיד לברך על לולב של אביהם (ס"ב) נמי לא יצא אם לא החזיר, וגם זה אמרנא דמוכת הוא, שאין אדם מניח בניו בלא מצוה ונותן לאדושים. אחר-כך מצאתי שגם במור הקציעה עמד כן: * ומתיר להם לו במתנה על-מנת שלא יקדשוהו. עין הרא"ש ור"ן וריטב"א ועוד פוסקים שכתבו טעמא דמלתא, דכלל דכל מסנה שאי אפשר להקדישה אינה מסנה ודמינן, לא באה לאפוקי רק היכי דלא הוי רק הערקה בעלמא שלא פנן כלל להתה, אבל כלי הערמה אף שהספנה הוא רק לדבר אחד גס-כן חילא, וכן כתבו התוספות בספנה דף מה, עין שם בארף, וכן משמע להר"א בסוגיא דבבא בתרא דף קלו עמוד א דקאמר שם: אלא תבא אי מיפק לא נפיק פה למאי יתבה ניהלה, וענין שם בפרוש רש"ם ומבאר דאף אם אינו נתנו לו לשום דבר רק לצאת בו ידי מצוה התג גס-כן מקרי נתניה פינן שהוא שלו לדבר זה, ומיילא נראה דכל-שכן באם אמר לו יחזיר הוא שלק במתנה על-מנת שלא תהנו לשום אדם, או אפלו באומר לו יחזיר הוא שלק ואינו יבן לו פה באתרוג זה, וכן משמע בבבב"ר שיהיה יש פוסקין שבבית משה על-מנת להחזיר אינו רשאי לתנו לזכרים אלא שהות הנותן הראשון, ואף ג"ש מי שפליג וקמו שזוכה מחברו בקציעה ה, שם השעם הוא דברי לא התנה בפרוש אלא אמר על-מנת שתחזיר לי וכו' והרי הקור לו, אכן מוכח על-כף-פנים בטתנה בפרוש, דאינו רשאי לתנו לאחר ואף-על-פי-כן יוצא בו. והנה תנאין מליאא פנר'ר'ר'ר'ר' החסיד קנה וקמב דכל שאינו ככתב המקבל לתנו לאחר אינו מתנה כלל, ולעניינת דעמי אינו כן, כמו שהוכחנו, ומצאתי בשו"ת חפד שהביא ככר דעת פכה גאונים לחלק עליו בזה: * דמסקתמא על דעת כן נתנו לו. וגם קנה לא מקרי חזרת דמים, כדן שאין לו אחר. ומכל מקום כנאנן בידו, מצאתי לרבונו ורסם שכתב דמשמעות בעל

שער הציון

(כ) רש"ב"א ומאירי: (כא) רש"ב"א סימן אלף ור"ן בסוגיא ומאירי. ומכל מקום מסתפקא בהחזיר לו אחר כל התפלות ובשביל זה לא עשה הנעושים בהלל בעבור דבריו פמיד לנעוץ עם הצבור, אולי יש קנה קפידא לביטל המתנה, או אפשר דוקא בהחזיר לו אחר זמן מצוהו לבקרו, וצריך עיון. ועל-כף-פנים לכתחלה בודאי צריך לומר קנה להחזיר לו קדם הלל (כ"ב) מגן אברהם: (כג) מאטרמרדכי. וראיה, דהא במעשה דכרן גמליאל גס-פנן הנה שנטל מתחלה בעצמו, ואפלו הכי אם לא היה כבי עקיבא מחזירו לרבו גמליאל לבסוף בשמע בגמרא דלא היה יוצא, והינן משום שרבו גמליאל צריך לו לחזור לצאת בו בעצמו, ומה שכתב רמ"א דצריך וכו' כדי שצאו בו הבעלים מרוב באם נתנו קדם שיצא הוא בעצמו: (כד) וזהו עקר חלוקת בין אם אמר לו הוא שלק דסעיף ג שלא יצא לתא דסעיף ד, ובמבאר ברא"ש: (כה) ובכר עמד קנה גאון רבי ישעיה ברלין בהגהותיו ונשאר בצריך עיון ונראה שיש לסרין ולא שפתי אפן שאפשר שהבעלים לא יצאו באפן זה, כגון שמחזיר לו מתחלה היום שלא במתנה לעת-צמה, והרי יש לו שהות מצד תנאו להחזיר גם בסוף היום כל שיש לו עדין זמן לברוך עליו, וקנה אי אפשר להו להקבילים לצאת בו אז אם לא החזירו להם במתנה גמורה, מכל מקום הוא דחק לאקמי סבירי, וברא"ש ובבב"ר יצאם שמינן מקור דין זה לא נזכר כלל פירש זה שפליג קנה ויצאת ידי חובה דבעלים, וגם בדברי-משה לא נזכר מנה מאומה, ואולי טעות-סופר הוא וצריך לומר יצא בו וקאי על המקבל מתנה, ורוצה לומר, דכל זמן שאינו חוזר ונתן במתנה לבעלים אינו מקים תנאי הקבילים ולא יצא המקבל ידי חובתו. ומסתפקא עוד לומר, דאפלו החזיר המקבל בסתם, נמי כפירש דמי יוצא, ואמרנא דמוכת הוא, דאם לא-כן הרי לא יצא למפרע ידי מצוה, בהפ"ה רק עקר דינא אשבוועין דאם מחזיר שלא לשם פסנה לא מתנה. אחר-כך התבוננתי בדברי הרא"ש בשם בעל העשירי שכתב כן בהריא שהנותן ונתן סתם והמקבל מחזיר לו בסתם, עין שם, ואף דאפשר לרחק דוקא בעת שהנותן נתן סתם דיו שמתקבל חזיר בסתם, אבל בעת שהנותן מפרש דבריו שנותן מתנה על-מנת שתחזירנו לי, צריך המקבל נמי אחר-כך לפרש דבריו בעת הסננה, אבל זה אינו דטאי שגא, וגם דברי רש"ב"א דקאי על המספר דחזיר בדיט סתם, על-כרחי צריך לומר דאמי רק למעוטי דאם מחזיר שלא לשם פסנה לא טעני, וקמו שכתבנו:

הַלְבוּת לְוֹלֵב סִיּוֹן תְּרִנָּה

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק טז]

אֶמְקֵדָא דְמוֹכָה הוּא שְׂכַנְתּוּ הֵיכָה שְׂפִירוֹתָו לִי לְשַׁעָה שְׁיִיכַל לְצַאֵת בִּי⁽³⁸⁴⁾.

33) ואף שמלשון השו"ע שכתב וכן אם החזירו לאחר זמן מצותו, כתב הערוך השלחן (סי"א) שמשמע שיכול להשהותו הרבה שעות רק שיחזיר לו בתוך זמן מצותו. אבל אינו כן, אלא השו"ע תפס את הקצה האחרון, שאם החזיר לאחר זמן מצותו לא יצא, אבל לכתחילה מצוה להחזיר לו מיד, אך בדיעבד בהחזירו תוך זמן מצותו יצא.

[שעה"צ ס"ק כא]

ועל-כּל־פּנים לְסַמְחָה בְּדַאי צָרִיךְ לְזַמֵּר כִּנּוּי לְהַסְדִּיר לִי קִדְּם הַלְלוּ⁽³⁸⁵⁾.

34) והכף הדיים (סי"ג) כתב, שנראה שבוראי מקפיד האדם אם יש לו לולב ואתרוג לעשות נענוע בהלל והקפות עם הציבור, ואם היה יחיד שלא יחזיר לו המקבל קודם לכן, לא היה נותן לו, אלא אם כן פירש אחרת להדיא.

[ביה"ל ד"ה לאחר]

פְּנֵי הַסְּמִינִין עָלֵי וְשִׁדְרָן פְּסִיד לְכַרְךָ עַל לֹלֵב שֶׁל אֲבִיטָס⁽³⁸⁶⁾.

35) בביה"ל נקט לשון 'בניו', ומסתבר שמקפיד גם לצורך אשתו ובנותיו שדרכן ליטול, ואם לא החזיר שתוכלנה ליטול לא יצא. וכן משמע בבכורי יעקב (ס"ק יב) שכתב 'בני ביתו', ולבאורה כוונתו שאם רדכן של אשתו ובנותיו לברך על לולבו, יש אומדנא רמוכח שרצה שיקיימו את המצוה. וכן כתב מפורש המור וקציעה שהובא בסוף הביה"ל.

[משנ"ב ס"ק יח]

נָתַנּוּ לִי כֶּתֶם וְכוּ'⁽³⁸⁷⁾, כִּינּוּן שְׁצָרִיךְ וְכוּ'⁽³⁸⁷⁾.

36) והמקבל לולב מחבירו במתנה לקיום המצוה ביום טוב ראשון, דעת הגרש"ז אויערבך (הליכות שלמה סוכות פי"א סי"ב) והגר"ע קרליץ (חוט שני סוכות פי"ז ס"ה) שדי לו בהגבהה אחת שתעלה לו לקנין הלולב וכן למצוה, כיון שהכל כלול בשם לקיחה. ונלענך הלוקח לולב קודם עלות השחר, האם צריך להניח הלולב מידו קודם הברכה ואחר כך לשוב ולקחתו, ראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרנב ס"ק א).

37) ואם לא החזירו, כתב השו"ע שלא יצא וצריך ליטול אחר בו ביום, וביאר הביכורי יעקב (ס"ק טו) שהיינו כגון שהבעלים עזבו את העיר, שאם לא כן הלא יכול להחזיר לו בעת יצא למפרע.

[משנ"ב ס"ק יט]

הוּא כְּמוֹ שְׂאוּמְרָא⁽³⁸⁸⁾ וְכוּ', וְתַתֵּן לִי כְּמַתְּנָה⁽³⁸⁹⁾.

38) אכן, בביה"ל להלן (ד"ה והאחרון) הביא את דעת הרא"ש (סוכה פי"ג סי' ל) בשם בעל העיטור, שגם במחזור לו בסתמא אומדים דעתו שבמתנה נותן לו. וכן הורה החו"א (ארחות רבנו ח"י עמ' רצ"ו), ששאלוהו האם משום 'לכם' לא צריך להקפיד שבשמחזיר יקנה במפורש, וענה שמתמא כל אחד מקנה כדין, והיינו שמתכוין ליתן במתנה ולא שמחזירו סתם.

39) והבעלים צריך לשוב ולקנות את הלולב באחת מדרבי ההקנאה, וכמבואר בביה"ל לעיל (סי' תמח ס"ג ד"ה מכירה), ולא לקבל ממנו בחזרה סתם.

המשך מעמוד קודם

[משנ"ב ס"ק יג]

וְהוּא הַדִּין לְשִׁנְגָּסֵל כְּדוּ וְקַטְוִיר⁽³⁹⁰⁾.

27) ואם המקבל החזיר לבעלים במתנה על מנת להחזיר, הובא בשם הגר"ח מבריסק (שלמי תודה סוכות סי' סג אות ד) שהבעלים ישאיר אצלו את הלולב ולא יחזירנו, ובכך המקבל לא קיים תנאו להחזיר לבעלים, כיון שנתן לבעלים רק במתנה על מנת להחזיר והם לא החזירו לו, וממילא מתנתו התבטלה, וכיון שהמקבל לא קיים תנאו נמצא שהמתנה שהבעלים נתן לו מתחילה בטילה, והמקבל לא יצא ידי חובה. וראה שם שהביא בשם החו"א, שלא נחשב שקיים את התנאי להחזיר, כיון שאנו אומדים דעתו שכשנתן ע"מ להחזיר כוונתו היתה לחזרה גמורה.

[משנ"ב ס"ק יט]

וְעַן בְּחִיּוֹתָם שְׂמִיטָפֶק אִם אָמַר 'הָרִינִי כְּאֵלֵי הַתְּקַבְּלָתִי'⁽³⁹¹⁾ מהו⁽³⁹¹⁾.

28) וראה בביה"ל לעיל (סי' תרמט ס"א ד"ה בגזול) שצ"ע לדברי השערי תשובה (באן, ס"ק ב) לענין מי שגנב או גזל ושילם לבסוף ופייס את בעל הגניבה, האם יצא למפרע, וראה עוד בביה"ל לעיל (סי' תמח ס"ג ד"ה לא מדני) שהביא את דעת הרעק"א לענין מכירת חמץ לנכרי במתנה על מנת להחזיר, שאינו עובר על לאו של 'בל יראה', כיון שיכול לומר הריני כאילו התקבלתי ונתקיים התנאי.

29) ונשאר שם (כלל קנב ס"ד) בצי"ע. ובנשמט אדם (ס"ק ג) כתב שנראה שאין זה קיום התנאי, משום שכשאמר ע"מ להחזיר כוונתו

היתה דוקא שיחזיר את האתרוג, שהרי הוא צריך עדיין לצאת בו, וכל דבר שרצונו דוקא בדבר מסוים אם אומר הריני כאילו התקבלתי לא נחשב כקיום התנאי, ורק בדבר שכוונתו להרווחה בעלמא אם אומר כאילו התקבלתי נחשב לקיום התנאי.

[ביה"ל ד"ה אפלו]

סִיּוֹן רֵמָא סְעִיף ז' בְּרַמְיָא⁽³⁹²⁾ וְכוּ', בְּפִתְקֵי יֵשׁ נִתְחַלֵּץ בְּךָ קְלוּזִי⁽³⁹³⁾ וְכוּ', אֶפְשֶׁר תְּכַלֵּי עֲלֵמָא מוֹדִי⁽³⁹⁴⁾.

30) שם כתב הרמ"א, שהמתנה עם חבירו לתת לו חפץ פלוני יכול לתת לו דמי החפץ, וכתבו הקצוה"ח (ס"ק ז) והנתיבי"מ (ביאורים ס"ק ז) שהיינו דוקא כשגוף החפץ אינו בעין וכגון שגנב, אך אם גוף החפץ בעין צריך לתת לו את החפץ שהתנה.

31) שם מבואר, לענין אחים שירשו הרבה אתרוגים (או שירשו רק אתרוג אחד, אך יש הרבה אתרוגים בעיר, או שכבר יצאו ידי חובה ואינם צריכים עוד את האתרוג (רשב"ם ד"ה שקנו)), ולפני שחלקו לקח אחד מן האחים אתרוג אחד לצאת בו ידי חובה, שהדין הוא שיוצא ידי המצוה ונחשב 'לכם', כיון שירשו הרבה אתרוגים אינם מקפידים דווקא על אתרוג זה, והאחים יקבלו מהנבטלים הנשארים כנגד דמי האתרוג.

32) ואף אם יחזיר לו לולב אחר כשר ולא מהודר כפי שהיה, ואת ההפרש בין לולב פשוט למהודר יחזיר לו בדמים, כתב בשו"ת מנחת יצחק (ח"ו סוף סי' מד ד"ה והנה) שלכל הדעות יצא ידי חובתו.

הלכות לולב סימן תרנח

ביאורים ומוספים

[משנ"ב ס"ק כא]

שִׁיחֹזֵר לָהֶם הַתְּפִיץ⁽⁴⁰⁾, בֵּין עַל־יְדֵי הָרֹאשׁוֹן בֵּין עַל־יְדֵי פְּאֵי־כַחוּ⁽⁴¹⁾.
(40) ולכתחילה אם יודע שעתיד לתת את לולבו לאנשים אחרים כדי שיברכו עליו, כתב הכף החיים (ס"ק נג), שיאמר בבוקר "הריני מגלה את דעתי ורצוני, שכל מי שלוקח לולב ואתרוג שלי היום ושאר מינים שבלולב, הרי הם לו במתנה גמורה על מנת שיחזירו לי במתנה, ואם תיקח אותם אשה נשואה על מנת שאין לבעלה רשות בה", והבכורי יעקב (ס"ק טז) הביא בשם השלטי גיבורים שאם רצה יעשה כן, והוסיף שיאמר גם "חוץ מן הקטן", וכן נבדחו של הגר"ח קניבסקי (תורת המועדים ס"ק יד).

[משנ"ב ס"ק דו]
עַד שִׁיָּכְרוּ כָּל־כַּף⁽⁴⁶⁾.

(46) ומטעם זה בני חריל הנוהגים שני ימים טובים, כתב הפמ"ג (סי' תרנח א"א ס"ק יב) שהימים לקנות לולב נוסף לבניהם הקטנים. ומה שאין אנו נוהגים כן, ראה מה שכתב בשו"ת אגרות משה (אורח ח"א סי' קפד), וראה מה שכתבנו לעיל (סי' תרנח ס"ק ד).

עצה נוספת לבני חריל כתב הבכורי יעקב (ס"ק יח), שקודם שיתן את הלולב לקטן יתנה עם הקטן ככל דיני תנאים ובינים טוב הראשון יאמר לו "אם היום יום טוב הלולב קנוי לך במתנה ואם היום יום טוב הלולב אינו קנוי לך", ואז האב יוצא ממה נפשך, שאם היום טוב הראשון הוא יום טוב אם כן ביום טוב שני אין דין של 'לבס', ואביו יוצא בשאול, ואם אינו יום טוב הרי הקטן לא קנה את הלולב כלל, וביום טוב שני אביו נוטל לולב שלו. נדושו"ע (בסי' תקכ"ב ס"ב) פסק שמתעיל תנאי בשני יום טוב של גלויות, דלא ברמב"ם (פ"ו מהל' יום טוב ה"טז) שפסק שאין מועיל תנאי.

[משנ"ב ס"ק מ]

הִיָּנוּ כֶּכֶן שֶׁשׁ אִזְוּ כֶּכֶן שֶׁבַע⁽⁴⁶⁾.

(46) אכן, לעיל (סי' קצ"ט ס"י) כתב השר"ע שקטן שהגיע לעונת הפעוטות ויודע למי מברכים, מומנים עליו, וכתב במשנ"ב (שם ס"ק כד) שהיינו כבן תשע או עשר, ויש אומרים שהוא הדין בפחות משיעור זה אם הוא רק מבן שש ומעלה כשהוא חרף ויודע למי מברכים. אכן, הבאר היטב (שם ס"ק ד) כתב שמה שכתב המג"א כבן תשע או עשר, יתכן שטעות סופר היא. וראה בברכי יוסף (שם ס"ק ד) מה שיישב בזה.

[משנ"ב ס"ק נח]

יְהֵא שְׁלֵי כִּבְהַקְלָה⁽⁴⁷⁾ וכו', מִתְקַנֵּם אִם בְּשֹׁאֵל⁽⁴⁸⁾.

(47) ולכתחילה, כתב הערוך השלחן (סי' יז) שטוב לומר לחינוך ל"ך וברך על האתרוג, ולא יאמר לו לשון קנין.

(48) ובסברת המחלוקת, כתב בשו"ת אגרות משה (י"ד ח"א סי' רכד ד"ה ודנה איכא) שנחלקו בעצם מצות חינוך, האם עיקר המצוה הוא בשביל להרגילו במצוות כדי שיקיימם כשיגדל, ולכן די בלולב שאול, שעכ"פ מתרגל בזה לעשות מצוה אף שבעצם אין בזה קיום מצוה. או שהחינוך להתרגל במצוות הוא רק טעם החיוב, אבל עצם החיוב הוא שחיובו את האב שיראה שגם הקטן יקיים מצוה כתקונה.

ולמעשה, כתב בשו"ת אגרות משה, (י"ד ח"א סי' קלז, י"ד ח"ב סי' קד) שמדברי השע"צ (ס"ק לו) משמע שנקט שיצא ידי מצות חינוך אף בלולב שאול, וצ"ח שכן נוהגים שהקטן יוצא ידי חובה בלולב של אביו. וכן הורה הגר"ח קניבסקי (ארחות רבנו ח"ב עמ' רצז), שאפשר לסמוך על הראב"ן ושאר הפוסקים הסוברים שמצות חינוך מתקיימת בקטן גם ביום הראשון גם בלא שהאב יקנה לו את ארבעת המינים, ואפשר לנהוג כמותם באופן שיש לאב הרבה קטנים, ונלמעשה נהג לסמוך על זה אף שהיה לו רק בן אחד, וכנראה משום שארבעת המינים לא היו מצויים. וכן מבואר בשו"ת שבט הלוי (ח"ח סי' קנב). אכן, צידד בשו"ת אגרות משה (א"ח ח"ג סוף סי' צה) שאף אם נאמר שהאב מניח מצות חינוך בשאול, אך הקטן אינו יכול לברך על לולב שאול, כיון שאינו יוצא בזה נכון דעת הגר"ש אלישיב (אשרי האיש ח"ג פ"ב אות א), ולכן במקומות שיש ארבעת מינים בשפע ובזול, יש לכל אחד להחמיר ולקנות לכל קטן וקטן אתרוג ומינוי שיהיה שלו ממש, ויקיים האב מצות החינוך שעליו כדון. [אכן, מפשטות לשון השע"צ (ס"ק לו) נראה שאף שהקטן אינו יוצא ידי חובה אך יכול לברך לכתחילה].

המשך במילואים עמוד 96

[משנ"ב ס"ק נב]

אִין בְּשֹׁאֵי לְתַנְיָא⁽⁴²⁾.

(42) ובזמן הזה, כתב הכף החיים (ס"ק ג) שכיון שקונים אתרוג לכל שבעת ימי החג, יתכן שאדם מקפיד אם יתנוהו להרכיב בני אדם, שחושש שמא יתקלקל, אלא יש לקבל רשות מהבעלים, וראה לעיל בס"ק כא שהבאנו את הנוסח שיש לומר לכתחילה לרעת כמה פוסקים לפני שרכים נוטלים את לולבו.

[משנ"ב ס"ק נג]

בְּיוֹם רִאשׁוֹן⁽⁴³⁾ וכו', דְּעוֹשִׂין שְׁנֵי יָמִים⁽⁴⁴⁾.

(43) דעת החזו"א (משים סי' עד ס"ק יח ד"ה בקצודה"ה), שגם בשאר הימים אינו יוצא ידי חובה באתרוג שהקטן לקטן שלא הגיע לעונת הפעוטות, כיון שאם יקח ממנו אחר כך הרי שואל שלא מרעת, ואף אם נתן לו הקטן רשות במפורש לא יצא. כיון שלקטן אין דעת, וכן משמע במנחת חינוך (מצוה ס אות י). מאידך, בשו"ת אגרות משה (אורח ח"ב סי' קז) כתב שבלולב אין צריך שיהיה קנוי לשואל בדיני שאלה, אלא רק שלא יהיה גזול בידו, ולכן קטן אף שאינו יכול להשאיל באופן שיהיה קנוי לשואל בדיני שאלה, אך כשהקטן נותן לו רשות אינו גזול ויצא בו ידי חובה, והוסיף, שמותר לקחת אף בלא רשות הקטן, כיון שגם לגבי קטן אומרים נח לו לאדם שיעשו מצוה בממונו. וראה לעיל (סי' תרמ"ט ס"ק לד) שהבאנו דבריו בהרחבה.

(44) וכן פסק בב"ה"ל לעיל (סי' תרמ"ט ס"ה ד"ה פסולי) שביום טוב שני אין לברך על אתרוג שאול, והוסיף שם בשם הבכורי יעקב (שם ס"ק לג), שהעולם אין נוהגים בזה.

הַלְבוּת לֹלֵב סִימָן תְּרִנָּה

*ומיהו, אפלו לא החזירו לידו (כא) אלא לאהר (כב) ואחר לאהר *והאחרון מחזירו לבעלים, (ט) יצא: ו *בלא יתגנו (כג) כיום ראשון לקטן (כד) *קדם שיצא בו, מפני שהקטן קונה ואינו מקנה לאחרים מן התורה, ונמצא שאם החזירו לו (כה) *אינו מחזיר. לוינו מי שאומר שאם הגיע לעונה (ז) (כו) הפעוטות (כו) ממה. ו'ואם חופס עם התינוק, (כח) פינן שלא יצא מידו שפיר

שערי תשובה

י"ט: וען כספר שו"ת ביתאפרים חלק אה"ע דעין אלאי מלקא למפרע, ע"ש. וע"ש בשו"ת רבקה ויחזיקי שבקבוצת פוסקים ובגט הקשר השיגו על

באור הלכה

העשור ייצא בזה פחות דמים, שהרי על-פליגנים לא אפר בפרוש החזירה ל' [א"ר]: * ומיהו וכי אלא לאהר. עין ביראפרים שכתב מדברי החסידים והרא"ש לא משמע כן, וכן בכורבניצקב הקשה עוד, דלפי מה שפרש רש"י בפטרא דרבן גמליאל על קנות שיתחייבה נתן להם, כפי"ן אין לנו מקור לקלא זו של המספר שיכול לתן בעצמו לאהר, ונשאר בערוך עין של המספר שפסם כדעת הרשב"א והטור והר"ן והרמב"א, אחרי שלדעת החסידים והרא"ש ורש"י יש להחזיר בזה. אכן באמת יש עוד פנה ראשונים שפוטמין להקל כדעת השולחן ערוך, והוא השבלילקט המבואר בהגדראפרים ודכו ודכ"ו והפלי"בו והסאירי ואף שפאר דברים אין מברע, מכל מקום לענין אחרות דעה להקל מפני שהוא למענה, מסתמא דעת הנה"מ שלא להקפידו, וגם לפרוש רש"י אין דעה להחזיר לדינא, אף דלפרוש הפעשה בה שם שפסן כלם עלימנת להחזיר, מכל מקום לדינא אפשר דאף אם נתן לאהר, פינן שהיא שלו יכול לתן גם לאהר ובלבד שלכסוף יקדם התנאי להחזיר לבעלים כגון מעותו, ונשע, דגם הר"ן העמיק לשון רש"י ואף-על-פי"ן העתיק לבסוף בדין הזה להקל: * והאחרון מחזירו לבעלים, ודע, ומסתפקא, דאפשר דוקא בשחזיר על-פלי-גנים כאי"כחו של המקבל, אכנס אם לא החזיר כלל המקבל עד שהחזירו הבעלים בעצמם לבוא אליה ולקח האחרת, אף שאמר לו שהוא מחזיר לו במתנה, אפשר דאין זה חזרה, ונראה דתלוי בטעמו של הנה"מ ובקפידותו, ודע עוד, הפשוט דאם מחזיר לבעלים על-ידי שליח בדין הוי חזרה, ויבמלשון דדינא דמשיב פה, ונראה לכאורה דאין צורך בזה דינא דשליחותו, דאפלו במחזיר לו על-ידי שליח עדיין או יקטן שליחותו ויבא אפניו גמ"כ מן מקום הא"י בזה, פינן שדעתו לתן לו במתנה ומה וזכה בו, ועפ"ם יקטן מעשה קוף בעלמא הוא, וכל-שכן לפי מה שכתב הרא"ש בשם העשור דאפלו מחזיר לו בסתמא אומדן דעתו דמסתמא במתנה נתן לו, ומכל מקום אינו ברור כל-כך: * לא יתגנו וכו'. דעה ראשונה הוא לשון הרמב"ם, וישן בבדק-הפניה שכתב ודקדקם משמע דאפלו הגיע לענות הפעוטות גמ"כ אין לתן לו, ונשע, דהמב"ם לשיטתו בפרק כט מהלכות מכירה, דהיאך דעת אחרת מקנה לו הוא וזכה מן התורה, ואם-כן אפלו הגיע לענות הפעוטות דתקפו רבן דמתנתו מקנה, הלא מן התורה אינו יכול להקנות [נתנה] שקב"ב יצאו מקנה לאמרים מן התורה? ולא מן התורה מה שכתבם, ודעה השנייה אומרים, דאפלו פשדעת אחרת מקנה אותו אין קנינו אלא מדקדקו, ולכן קשה"ע לענות הפעוטות, קיים שיוקנה מדורבן פן מקנה גמ"כ מורכבן לחם משנה, ופשוט ודדן זה שדן בכל הד' מייים, וזה גמ"כ פשוט דודאי יש להחזיר להמתלה בדיעה הראשונה דהיא סבירה, שלא לתן במתנה לשום קטן, והנה אפלו במתנה על-מנת להחזיר, פמבאר בפוסקים, ודע, וקטן נקרא לדעה ראשונה עד שהוא פן י"ג ויום אחד, ועין בסרי-מגדים שכתב דאפלו הוא פן י"ג שנה, כל זמן שלא דעידן שהביא שמי שערות אין לתן לו, דתקפ מניה להחזרה, אמינם בתשובת גמ"כיסופר סימן קכט דעתו דמסר להמתלה משהו חזקה דרבא, וגם איבא פסקי הסותר אחרונים שקנה ומקנה⁴⁹, כשיק שם דלמתלה יש לנעט מלקוח, ובדקדבד אם יצא בו אינו חוזר בדרך⁵⁰ משום חשש ברכה לבשלה, עין שם: * קדם שיצא בו אין פדאי לתן לקטן במתנה, שאם ידעו לו אחר שיבקש ממנו לתן לו לצאת בו, עין באלה רבה: * אינו מחזיר, ודעה לוטור, ולא יכול לצאת בעצמו, וקחבו הפוסקים, דאפלו נתן לו במתנה על-מנת להחזיר גמ"כ לא יצא אחר-כך, דנתנתו אינו חזרה, ולכאורה הא אינו על-מנת להחזיר יתבה ניהלה, ואי לא יכול הקטן להקנות לו אחר-כך

שער הציור

(כו) מחשבת הרשב"א סימן אלף, עין שם. ומה שכתבתי לכאורה משם הקאירי שהביא שיש דעות אף לענין אחרת, היש שסוכרין דעבדא דרבן גמליאל היה שהרשה ודעה שיצאו כלם אכל לא בפתקא, ודעתו להקל בענין אחרת מטעם שכל שהוא למענה משתמא דעת הנה"מ שלא להקפיד, ולפי זה בשאר דברים אין דבר זה ברור: (כז) פן קחבו אחרונים ופשוט: (כח) בכורבניצקב: (כט) עין באור הלכה: (ל) פרי-מגדים ותי"א דג"ס: (לא) תי"א דג"ס ופשוט: (לב) גנון במקום הדנק, ובגל"ב בסוף סימן תרמ"ב פת"י: (לג) פרי-מגדים ופמארמרדכי: (לד) מנודאברתם ואלה רבה ופרי-מגדים ותי"א דג"ס: (לה) בגדירישע: (לו) דכתב שם: ודיקאי דדעת מהוירין אינו לקוחו ותיחייקוהו מעצמן מוטלין אותו ויבדקו צליו, וכן איתא בא"י בשם ראב"ן, ובדשבה אוחן משמע דקבירא לה פן להקלה, ולדעה הראשונה הלא לא קדם הטב מענת חנוף, אלא ודאי דקבירא לה דמעות חנוף הוא רק על עצם הפענוץ ולא על פרטי המצוה. ואחר-כך מצאנו בכורבניצקב שם הוא כתב דמדת משמע דקבירא לה לראב"ן דיוכל הקטן לשל לולב בלא התבאה ונעין שם שרצה לדחות קצת, דאפשר דיוכל להניח קטן לברך אף שלא בדין, אבל מה יצנה דהא על-כל-פנים העב לא קדם מנת חנוף ואפאי קרא אוחן בקאי נדעת, אלא ודאי דקב"ב היה יד חנוף גמ"כ, וגם פשוט הלשון דשולחן ערוך דכתב שפיר דמי משמע אם-כן דיוכל אביו לעשות פן למתלה ולברך עמו ויוצא בזה מה שפשל צליו, ומה דהביאו ראהו מתי"א"ש ועיין בפמ"ג פ"ב דתת אותו בכורבניצקב, עין שם:

באר היטב

מ"א: (ט) יצא. אפלו אפר בפרוש ע"מ שמתחילה לי, נשבי"א ושל, מ"א: (י) הפעוטות. הינו פן ו' שנים קמ"ש בחי"מ סימן דלה:

משנה ברורה

ולכאורה אינו כן, והפעלים בכל גו"י יוכלו לצאת שחר נתנו רק על-מנת שיחזירו להם במתנה בדין, ואם לא החזירו להם, באפ"ן קנה נתבטלה המתנה למפרע וכלא נתנו דמי, וצריך עיין: (כא) אלא לאהר וכו'. ודעה לוטור, שגם הוא נתן לקדם אחר האחרת במתנה על-מנת להחזיר, והלנה נתן גמ"כ לשלישי להחזיר לבעלים הראשונים, יצא, ולא אמרין נרי התנה עמו על-מנת שפחזיר לי ודאי לא החזיר בעצמו לבעלים הראשונים, דמסתמא לא היה פנתה וקפידת הבעלים אלא שחזרו להם התפ"ן⁴⁰, בין על-ידי הראשון בין על-ידי באריכחוי⁴¹, מיהו, (ט) מוכה לכאורה מדין זה דמקבל מתנה על-מנת להחזיר יש לו רשות לקח ולתן לכל מי שיצוה, ובלבד שייתקם תנאו. מיהו כל זה בטחם, (כ) אמנם אי אפשר בקריא במתנתו שאין לו רשות לתת לאהר, אינו יכול לנפות לאהר לצאת בו, ואם יתן והבטל המתנה וגם הוא לא יצא בו: (כב) ואחר לאהר. ומשמע אפלו להרבה, ובלבד שחזרו לראשון בלא פסול. ונראה דהיכי שאיבא אמנה שמקפיד הנותן שלא ישלוהו רבים שמה לפסד לו, (מ) אין נשאי לתני, וקלאו הכי (מט) יש מאחרונים שמתמירין בעקר דינא דהמחבר וסוכרין דלולב שקבל במתנה על-מנת להחזיר לא יתן לקדם אחר מבלי דעת ורשות הנותן: ו' (כג) כיום ראשון⁴² וכו'. והוא הדין (ל) לדידן דעושיין שני ימיים⁴³: (כד) קדם שיצא בו. והוא הדין אם מצוה רבים בלולבו, (לז) לא יתן לקטן עד שיבכרו כלם⁴⁴: (כה) אינו מחזיר. ולפי זה יש לזהר שלא לברך (לז) על לולב של אשתקד אם זכר שנתן אותו במתנה לקטן: (כו) הפעוטות. הינו (לג) פן שיש או בכך שבע⁴⁵: (כז) ממה. דאו מתנתו מתנה מדברי סופרים. עין באור הלכה: (כח) פינן שלא יצא מידו שפיר דמי. ודעה לוטור, דעל-ידי"ן אין השטן קנה כלל, ולכן מטר אפלו בלא הגיע לענות הפעוטות, ודאי הדין אם לא מקנה לה כלל לקטן, או שאומר לו "הא שלך עד שתצא בו ואחר-כך יהא שלי כמתלה⁴⁶", דהרי לה פשוט, בג"ל בסעיף ג. (לח) אלא דבכל אלו העצות לא מתני רק לגדול שיהיה יכול אחר-כך לצאת בו, אבל הקטן לא יצא בנטיילה פונה, דהא אינו שלו ולא מקרי ל"כס, ולא קים בו אביו מצוה חנוף. (לס) ויש מאחרונים שסוכרין ומצות חנוף מחזקם גם בשאלו⁴⁷, דהא גם בזה מתבאר הפן למצות, וכן משמע פמ"דכי (לו) בשם ספקא⁴⁸ דשפא גם בפעוטות מטר כדעת הלש"א אמרים. עוד שם בסימן קכת, בקטן אם יצא בו אינו חוזר בדרך⁴⁹ משום חשש ברכה לבשלה, עין שם: * קדם שיצא בו אין פדאי לתן לקטן במתנה, שאם ידעו לו אחר שיבקש ממנו לתן לו לצאת בו, עין באלה רבה: * אינו מחזיר, ודעה לוטור, ולא יכול לצאת בעצמו, וקחבו הפוסקים, דאפלו נתן לו במתנה על-מנת להחזיר גמ"כ לא יצא אחר-כך, דנתנתו אינו חזרה, ולכאורה הא אינו על-מנת להחזיר יתבה ניהלה, ואי לא יכול הקטן להקנות לו אחר-כך

